

PROZA

Drago Jančar

Avestina

Neko spomladansko noč, približno ob drugi uri zjutraj, pripeljejo na postajo ljudske milice v Ljubljani neznanega človeka s ponošeno usnjeno aktovko in svilenim šalom okrog vratu. *Tihotapec* je, reče mlad miličnik komandirju nočne postaje. In res, na vprašanje komandirja milice, kaj človek dela v Ljubljani, ta odgovori: *Jaz sem besedni tihotapec.*

Ker privedeni noče pokazati dokumentov niti ne želi odgovarjati na nadaljnja vprašanja, ga za eno noč, kot to določa zakon, zaprejo v prehodno celico. *Kaj naj napišem v zapisnik?* vpraša mladi miličnik svojega komandirja. *Napiši ...* reče starejši, *... ne vem. Mogoče je pa malo obrisan,* reče mlajši. *Ne vem,* reče starejši, *ne bi rekel.* Potem se dolgo časa gledata brez besed.

Zgodba, ki jo želim povedati v eni sapi in z resnobo kakšnega Cervantesa, je, na to že moram bralca opozoriti, nekoliko nora. Pravzaprav bi morala biti napisana v nekem jeziku, ki bi ga sestavljale besede iz slovenske poezije, visoke besede starih nemških kronik, besede pariške smetarske francoščine, goltne besede nekega avstrijskega alpskega dialekta, skrivnostne besede latinščine iz srednjeveških dokumentov, hkrati pa bi ta jezik moral vsebovati besede neznanega izvora in pomena, še več, besede, ki to sploh niso več, ki so vse in nič in jih enako dobro razumejo ljudje, ptiči in gobe, kadar se pogovarjajo z micelijem, v katerem živijo. V vseh teh jezikih namreč človek, o katerem pripovedujem, zapisuje svoje stavke na drobne listke, s kate-

rimi je natlačeno njegovo stanovanje. Človek, o katerem pripovedujem, ni upornik, ni junak, nima zbranih del in sploh nobene knjige v navadnem pomenu besede. In vendar je njegova zgodba pravzaprav zgodba o vsem, o čemer literatura sploh lahko pripoveduje. Zato bi bilo treba to zgodbo pripovedovati ali brati v jutranji uri po dolgi vinski noči, najraje na slovenskem Krasu, med prebujanjem ptičev, med hojo, z roso na čevljih, in sicer v nepovezanih stavkih, s premolki, v katerih bi bilo rečeno tisto, kar sploh ne more biti izrečeno. Ali pa ob tej jutranji uri, ko sedim, nespečni človek, v sobi nad Donavo v Ottenheimu in pišem te vrstice in gledam, kako se nad reko skozi ostanke noči v jutro vlečejo bele meglice.

Miličnika seveda ne moreta vedeti, da imata v zaporu človeka, ki govori besede vseh teh jezikov, ki sluti vse besede vseh jezikov in ki v torbi na drobnih listkih nosi zasnutek neke prihodnje aleksandrijske knjižnice, ki bo vsebovala besedila vseh izgubljenih in pogorelih rokopisov. Tega ne vesta in ni pomoči: prav v takšnih okoliščinah se začenja zgodba o nenavadnem človeku, ki že med svojim zemeljskim življenjem prerašča v legendo, o človeku, za katerega se ne ve, ali je prišel iz knjig ali pravkar potuje vanje, o katerem po širnem prostoru od Donave do Jadranskega morja skupaj z njim potujejo zgodbe, ki si jih pripovedujejo po literarnih salonih, v vaških krčmah, na vlakih, ladjah in ob tabornih ognjih na gozdnih jasadah in ki si jih bodo poslej pripovedovali tudi na postajah ljudske milice.

Medtem ko se torej dežurna miličnika nemo gledata in si ne znata odgovoriti, kaj naj napišeta v zapisnik, sedi besedni tihotapec na pogradu. Nekoliko je žalosten, ker so mu odvzeli šal in vezalke, saj se vendar ne namerava obesiti, in nekoliko je jezen, ker so mu odvzeli aktovko, polno listkov, popisanih z drobno, samo njemu razumljivo pisavo. V luknji, kjer diši po alkoholu in človeških izločkih, se pogovarja s človekom po imenu Honza, ki so ga to noč pripeljali iz parka na Kongresnem trgu. Honza mu pripoveduje, da je bil v nekem rudniku, ki se mu je reklo Halštat, in da tam neki ljudje izkopavajo kosti. *Halštat?* reče besedni tihotapec, *Honza, človek, ti si bil v Halštatu?* Besedni tihotapec pove, da Halštat ni daleč od Kamnitega morja, kjer je sam nekoč živel kot eremit. *In kaj si delal?* vpraša Hon-

za. Nič, odgovori besedni tihotapec. *Eremit ne dela nič. On samo je, obstaja. Ampak, mislil pa si si kaj svojega*, reče Honza. *To pa*, reče človek brez šala in torbe, *mislil sem besede in besede so mislile mene. Pa, kakšno flašo si ja imel pri sebi?* hoče vedeti Honza. *Zvezde so bile ptičji let in luna plimovanje morja*, reče besedni tihotapec. Honza ne razume dobro, to pripisuje zgodnji jutranji uri, v resnici pa ga, kot je takrat že splošno znano, malokdo razume dobro. Tako se pomenkujeta Honza človek in legendarni besedni tihotapec iz daljnih krajev, v nočni uri si izmenjata zgodbe, kakor sta si izmenjala kratek pogled na Karlovem mostu v Pragi med svojim srečanjem Švejk in gospod K. Pripovedujeta si zgodbe o Halštatu in eremitih, dokler ne pride ljudski miličnik in odpelje besednega tihotapca na zaslišanje.

Tihotapljenje besed je v naših krajih tako staro kot tihotapljenje soli in še starejše od sajenja krompirja: prve slovenske knjige v šestnajstem stoletju v deželo spravljajo skrite v sodih, da jih oblasti ne bi zasegle. Veselje do tihotapljenja besed nikoli čisto ne zamre, posebno močno pa tihotapska tradicija oživi v drugi polovici dvajsetega stoletja. Besede, pretihotapljene v knjigah ali rokopisih, so v tem času nadvse iskano blago na črnem trgu in za mnoge ljudi prava strast, ki prenekaterega spravi v nesrečo. Miličnika zaspano gledata, še zmeraj ne vesta, kaj naj zapišeta. Razmišljata, da bi ga predala naprej, ampak to prinaša nove težave. Starejši se nečesa domisli. Vzame rjavo aktovko in iz nje vsuje popisane listke, da čez in čez prekrijejo mizo. *Če je propaganda*, reče, *ga daja naprej, drugače pa naj gre*. Z mize vzame enega izmed listkov in ga skuša prebrati. Tega seveda ni mogoče prebrati. Ne samo zato, ker je pisava drobna in ker bi jezik utegnil biti tudi španski, ampak tudi zato, ker nihče, razen zaslišanca samega, tega ne more razumeti. *Bom jaz*, reče in vzame listek. Bere: *Z besedami opazujem pokrajino in pokrajina opazuje mene*. Mhm, reče mlajši. *To je pa zato*, reče zaslišani, *ker sem tudi besedni potepuh*. Mhm, reče starejši. *Klateštvo je tudi prepovedano*, reče. *Od česa pa živite?* reče mlajši. *Besede kruh vsakdanjega potovanja*. To se da nekako razumeti. *Od besed se ne da živeti, kot pravi pregovor*, reče starejši. *Da ni književnik?* reče mlajši in se obrne k zaslišanemu: *Ali pišete knjige? Ne pišem knjig, se glasi odgovor, knjige pišejo mene, jaz besede vetru v vejah žalujk*. Miličnika

se nekoliko zgroženo spogledata. *Pesnik*, reče mlajši. *Mhm*, reče starejši in čez čas doda: *bojim se, da je še huje: filozof.*

V slovenskih krajih se ve, kdo je pesnik in kdo filozof. *Mogoče je pa malo obrisan*, to je pesniška stopnja, takemu na vasi rečejo pesnik in vsakdo ve, kaj pomeni. *Bojim se, da je še huje* je stopnjevana različica istega, vendar že precej brezupna: filozofi prihajajo zvečine iz alpskih dolin Slovenije, Avstrije in Bavarske. To so tisti posebneži, ki pripovedujejo ali celo zapisujejo nepovezane modrosti, v vsakdanjem življenju pa jih zanima zbiranje kakšnih svetlih predmetov, frizerskih posod, kovinskih tabel z napisi "Medičarstvo" ali motorističnih čelad. Te predmete potem razložijo po svojih samotarskih domovih in okrog njih. Filozofe ljudje, kadar so pri volji, poslušajo, včasih jim spodbudno kimajo, kadar pa jim v življenju kaj ne gre, jih z grobimi besedami odženejo. To ni priporočljivo, zakaj mnogi med vaškimi filozofi uživajo tudi sloves "božjih ljudi," kakršen je bil v Rusiji Rasputin in mnogi drugi, njemu podobni.

Miličnika nista edina, ki si ga zapomnita kot pesnika in filozofa. Ko začne prihajati na Kras, si ga ljudje zapomnijo po njegovih samotnih hojah, po svilenem šalu in obrabljeni aktovki, ki jo zmeraj nosi s seboj. Nikoli ga nihče ne vidi v plašču, tudi v najhujši burji in tudi pozimi ne, nikoli ga nihče ne vidi s kapo na glavi ali z dežnikom, tudi kadar dežuje in celo kadar sneži, to se na Krasu sicer poredko zgodi. Miličnika seveda ne moreta vedeti, kot mnogi drugi ne, da hodi med njimi poslednji človek tega stoletja, ki živi iz besed in zanje, ne moreta vedeti, da z njune postaje odhaja bivajoča umetnost, mišljenje in pesništvo, oseba, ki pozna praznino besed in sluti njihove skrivne povezave in ki bo s svojimi dejanji in premišljevanji v naslednjih letih prešla v legendo. Zdaj bi tudi bralec že rad vedel: Kdo je vendar ta oseba? Kje so njegova zbrana dela, literarne nagrade, članstvo v akademijah, univerzitetni seminarji o njegovem delu? Opozorjen je bil že na začetku: nobenega podatka te vrste ne bo. Ni zbranih del, ni herojstva, ni članstva v akademijah. Je tako rekoč legenda iz nič. Nič? bi rekla neka junakinja iz knjige Jeana Gionoja. Nič? Kakšen napuh.

In tako počasi iz nič, se pravi, iz nekaj stavkov, iz podobe s ponošenim svilenim šalom in obrabljeno aktovko začne nastajati legen-

da, ki se širi v pokrajinah med Donavo in Jadranskim morjem, legenda o človeku, ki govori mnoge jezike in mnoge nenavadne stavke, ki v svoji torbi nosi stare rokopise, ki mu na listkih nastaja nova aleksandrijska knjižnica. Vidi jo ga v kavarnah Budimpešte, v čeških in romunskih vaseh; zdaj ga vidi jo v kolodvorski restavraciji majhnega mesta, ki še od časov monarhije diši po golažu, uniformah in potovanju; drugič ga ugledajo pod lestenci stare biblioteke, kjer pada utrujena popoldanska svetloba skozi visoka okna in se v njej svetijo drobci prahu med svojim potovanjem skozi mirujoči čas v knjigah. Pozneje, ko njegovo pojavljanje na različnih koncih teh dežel prerašča v legendo, nekateri trdijo, da ga je mogoče videti na dveh ali več krajih hkrati. O tem trdni dokazi ne obstajajo, toda kaj imajo trdni dokazi opravi ti z legendami, zlasti pa z življenjem, ki ima od začetka do konca svoje bivanje in njegov smisel postavljena v besede.

Dokončno pa preide v legendo, ne kot čudak, ampak kot čudodelnik, ko mu uspe pod zemljo potovati vse od roba Ljubljanskega barja do Tržaškega zaliva. Glede tega slovitega podzemeljskega potovanja obstaja kar precej nesporazumov. Znameniti stavek besednega tihotapca, ki se glasi: *Jaz sem reka ponikalna*, si pač razlagajo kot metaforo. Toda izkaže se, da sicer gre za metaforo, saj metafora tudi v sodobni grščini ne pomeni nič drugega kakor prenos, pa čeprav z dvigalom ali avtobusom, da torej gre za metaforo, in sicer dobesedno, da pa gre predvsem za neverjeten uspeh človeškega znanja, telesnih zmogljivosti in volje do ponikanja. Njegov podzemeljski prehod naj bi bil po nekaterih mnenjih splet okoliščin, povezanih s kraškim teranom, objektivnih okoliščin torej, ki so ga prisilile k temu podjetju. Nekateri speleologi in jamarji odkrito dvomijo o resničnosti tega podzemeljskega potovanja. To seveda lahko pripišemo zavisti, kajti njim nikoli ni uspelo, kar je po naključju ali pa po zavestni odločitvi uspelo besednemu tihotapcu.

Bralcu, ki ni doma v teh krajih, pa morda vseeno kdaj potuje med Ljubljano in Trstom, je treba pojasniti, da je kamniti svet pod njegovimi nogami preluknjan kot morska goba. Naj se le spomni, kaj reče v avtu ali stoječ na robu zelenega polja prijatelju, ženi, ali pa samo samemu sebi, namreč: *Čuden občutek se me loteva, ali se tebe tudi? Prijatelj,*

žena, ali sam mu odgovori: *Kako veš? Pravkar sem na to pomislil, pomislila.* Seveda, kako se ju ne bi loteval čuden občutek, ko pa pravkar potujeta po zemeljski lupini, ki ima pod seboj votle prostore, hodnike in predore, skozi katere se ponekod pretaka voda, drugod hladni zračni tokovi, razprostirajo se dvorane in široke pasaže, široke reke hrumijo skozi prazne prostore in majhni potočki se zlivajo vanje, ponekod te vode pridrejo na zemeljsko površje pod drugimi imeni, drugod naredijo velika jezera, ta kmalu spet izginejo. Da, da, zdaj bralec ve, kakšen je bil občutek: lahna vrtoglavica, kot da se mi bo udrlo pod nogami.

Torej: v jesenskem večeru istega leta mlada ženska v neki vasi na Krasu gleda skozi okno, zazrta v ugašanje sonca med bori, ko njen zamišljeni pogled pritegne sprva povsem navaden prizor. Moški s šalom okrog vratu odklepa avto, na zadnjo torbo vrže usnjeno aktovko, sede v avto, prižge luči in počasi spelje. Avto znamke Volkswagen z avstrijsko registracijo pelje proti cestnemu robniku in čezenj. Ženska pomisli, da bo tam parkiral, čeprav kamniti svet, posejan z bodičastim grmovjem, ni najprimernejši za to, toda avto ne parkira, avto pelje dalje, proti nevarnemu robu kraške vrtače. Ženska ob oknu otrpne, kajti ta avto se očitno nima namena ustaviti. In res se ne ustavi, avto pelje naprej, nevarno se zamaje, prednji del se nagne navzdol in ... izgine.

Uro pozneje gasilci najdejo avto, zataknjen ob rob kraške vrtače, toda voznika ni nikjer. Možje reševalci majejo z glavami. Tu so doma in vedo: kdor izgine v kraški vrtači, tega ne bo nazaj. Včasih kos njegovega oblačila prinese voda na površje na drugem koncu dežele, včasih se del trupla zaustavi ob zapornici, ki regulira površino reke sredi Ljubljane. Kljub temu začnejo reševalno akcijo in zbiranje obvestil. Pustimo podrobnosti in povejmo: preden jim uspe ugotoviti, kdo je sploh izginil v kraški vrtači, po nesreči ali namenoma, pride obvestilo iz obalne bolnišnice. Tja se zateče po pomoč izčrpan in nekoliko obtolčen človek, ki trdi, da je potoval pod zemljo, od Ljubljanskega barja do izliva Timave v Jadransko morje.

Bil sem Orfej, ki se spušča, reče. Vsi vejo, da nihče še ni potoval pod zemljo po tej poti, po podzemnih hodnikih rek in skozi dvorane kraških jam, čeprav je že marsikdo poskušal, zato razmišljajo, da bi ga

za kratek čas predali na opazovanje v psihiatrično bolnišnico, toda izkaže se, da je podzemni človek povsem pri zdravi pameti in da ga ta čudna izmišljaja nič ne ovira pri sicer racionalnih postopkih. Torej ga zdravniki izpustijo in se tudi oni sprijaznijo z mislijo, da so pravkar srečali še enega filozofa. Zdravniki se lahko sprijaznijo s takšno mislijo, ne morejo pa je sprejeti očividci, zlasti ne mlada ženska, ki je zamišljeno gledala izginjanje sonca med vejami borov, pa je potem na svoje oči videla, kako je v kraški vrtači izginil avto z voznikom vred.

Zdaj že vsi vedo za človeka, ki zmore pod zemljo prehoditi pot od Ljubljane do Trsta, s ptiči preleteti Alpe do Kamnitega morja in za katerega govorijo, da so ga videli med kopači Korintskega kanala. V njegovi aleksandrijski knjižnici pa se kopičijo listki z izkušnjami tega sveta, za katere več ne vemo, ali so iz zgodb ali iz resničnosti, iz tega ali onega časa. Kopičijo se tudi podobe iz njegovega življenja: Vidimo ga, kako v neki vaški hiši sredi Transilvanije vso noč prebira popisane liste, ki mu jih podaja romunski nadrealist, za katerega svet misli, da je že zdavnaj umrl; hkrati ga vidimo v praški pivnici, zatopljenega v pogovor z mladim pesnikom, ki ga je spoznal na tramvajski postaji; v Zürichu se na vrhu hriba pogovarja z Joyceom, v miramarskem gradu govori o nesrečnem Maksimilijanu in pripoveduje o čudni koincidenzi v imenu neke pisateljice, njene začetnice – IR – po špansko pomenijo hoditi, po madžarsko pa pisati; v Salzburgu v nočni uri piše na zidove hiš Traklove verze o divji razklanosti, v Tomaju na Krasu prevaja Kosovela, v ljubljanski kavarni starejšemu gospodu istega pesnika citira: Profesor, ali razumete življenje? V Trstu se pogloblja v morska in besedna potovanja nekega ladijskega kapitana. V Parizu vozi smetarski avto in v kavarnah in v neki kavarni na bulvarju Raspail zapisuje na listke fragmente obstoječe in še nastajajoče francosko poezije. V Nemčiji ga vidimo v nekem trockističnem krožku, kjer se čudi spreminjevalcem sveta. Prostor v besedah razpada, razpada tudi čas: predstavljajte si rjavo, na robovih nekoliko zelenkasto fotografijo: v zemljo je izkopana globoka struga, rjavi, skoraj gladko odrezani bregovi na obeh straneh so visoki kakšnih sto metrov. Na vrhu je ožgana trava in kamenja nemalo. Daleč spodaj stojijo možje, ki so to delo opravili, ni jih veliko, štiri ali pet delavcev, za njimi je nekakšen stroj, ki je nosil

zemljo iz prekopa. Med njimi stoji mož, ki ga že poznamo: okrog vratu ima šal, v rokah rjavo aktovko z načrti za Korinski prekop. Slika za hip oživi, in človek beseda, mož beseda reče:

In tako smo kopali od morja do morja skozi kontinent besed. Tudi ta slika, tudi te besede postanejo del legende.

Potuje skozi čas, skozi besede, *bela gre cesta skozi stekanje in senčenje*, ahasver, besedni potepuh blodi po pokrajini, pokrajini sveta, pokrajini podrašč, pokrajini pobočij, pokrajini besed, pokrajini besednih zvokov, pokrajini besednih podob. *Lipov list*, pripoveduje neki pesnici, *še le lipov list je pravo srce. Ni sintetičen, kakor rišejo srce, srce Jezusovo in srce zaljubljenec, to je sintetično, pač pa je lipov list srce, kot so prsi s tenkimi žilami, po katerih se pretakajo življenjski sokovi ... to je življenje.* Na Lončarski stezi v Pragi ugleda na oknu Mileno Jesensko. Hoče ji nekaj reči. Ne more izgovoriti prave češke besede. Na Ljubljanskem gradu, kot piše na enem izmed njegovih listkov, sredi zimskega popoldneva, ko ni nikjer nobenega snega, ko *popoldan mehča polja*, ko je toplo, čeprav je zima, pride k njemu mlada ženska in on reče *ni snega. Je sneg*, reče ona in mu podari knjigo. *Tu imaš sneg.* Knjiga je knjiga Slavka Gruma, *Beli azil*. Milena Jesenska zapre okno. *Besede imajo svoje otroštvo. To je podoba. Eremit. Konec prsta je zibelka besed. In ta Louis?* piše neka pisateljica zdavnaj, zdavnaj prej. *Takega je lahko zgubiti, ker taki iščejo Doline, Vrtače na Krasu ... Otok. In Krka, Krka izvira iz ustnic. Katedrala tišine, življenje življenja, tvoje ustnice gorijo, pomisli, zasluti.*

Kaj so besede pesnikov, ki trgajo fragmente kozmosa, da bi zapisali jasno videnje sveta v primeri z njim, ki ne napiše nobene pesmi, a vendar razume skrivne povezave drobcev sveta in jih zapisuje v jeziku, ki ga razume *zemljepis ptičjega leta, vodopis ribjih poti*. Z drobnimi, vsakomur drugemu nerazumljivimi mravljami zapisuje zmedo sveta na lističe, ki bodo postavili temelje neki prihodnji aleksandrijski knjižnici.

Kadar potuje domov, pravijo, leti čez Alpe, na vrhovih gora se sveti spomladanski sneg. Daleč spodaj na gorskem prelazu stoji osamljen človek. *Sem to jaz?* reče. *Letim ali opazujem ptičji let? Visoko zgoraj sem in opazujem zemljo. Opisovanje zemlje je zemljepis. Kaj je zemljepis? Je ptičji let. Je prepad jezika. Je nemi jezik spominjanja.*

Z vlaka gleda pokrajino in spet: *vidiš pokrajino, ampak tudi pokrajina vidi tebe.*

Stoji pri kmetih v dolini, ki nikoli ne vidijo čez bližnja hriba, in spomni se svojega eremitskega prarodu: *vse se zgodi na obronku, severnica, zvezda danica, veliki voz potuje.*

In tako se vrača tja, kjer je doma, v svojem Kamnitem morju. Najmanj štiristo let že prebiva tam.

Stara kronika o slovenskih romanjih v Kelmorajn (Köln am Rhein) poroča: "Blizu mesta z imenom Solnograd (ker tam kopljejo sol), v vasi Saal feld (to je isto), smo videli eremita. O puščavnem človeku, ki je svoje življenje posvetil stvarjem onega sveta, tukajšnjega pa je z vso močjo zaničeval, smo na poti že veliko slišali. Živi sredi neke pečine visoko v skalnih gorah. Pravijo, da se je sam zazidal v skalo. Do njegove votline vodi tako ozka pot, da se človeku na njej zvrta in prav lahko omahne v globino, če mu ne stoji ob strani dobri angel. Pozimi, ko tukaj divjajo snežni viharji, večji del časa preleži zavrt v živalske kože, bere knjige cerkvenih očetov in vsak večer pred molitvijo pobingljava z zvončkom, ki visi skozi majhno lino. Zvonec si z vrstico priveže na nogo, na palec, ki je edini del telesa, moleč iz kosmatih kož, s katerimi je čez in čez prekrit. Miga torej s palcem na nogi in vsak večer oznanja začetek in konec svoje molitve. Poleti ga ob vesperah slišijo pastirji na gorskih pašnikih globoko pod pečino. Opazuje poti zvezd, ki vodijo naša življenja. Kadar ga vprašajo, od česa živi, odgovarja: *Na začetku je bila beseda.* Mnogi so se svetega moža hoteli tudi dotakniti. Kaj je moža pognalo v tako samoto, da se je zazidal med skale in knjige, tega ne ve nihče. Vsekakor pa govori tako nenavadne stavke, da je bil gotovo, dokler ni postal skalnati puščavnik, pesnik ali učenjak. Romarjem je rekel: *Jaz sem zimski gozd v novembru.* Kmetje tega niso razumeli, nekdo je rekel, da to najbrž pomeni, da ga pogosto zebe tam gori. Toda župnik je pojasnil, da to pomeni žalost. Da je to odsev znamenite tristitje, ki jo tako kot globoko verni čutijo samo še zaljubljeni ljudje. Za zaljubljenega je to mrzla duša, žalost za osebo, ki je ni več ali je daleč, za vernega je to odsotnost božje milosti med mrzlimi ljudmi. *Jaz sem reka v skali, ptič v vodi,* je rekel. To so si razložili kot skrivnost božje navzočnosti. Reka, ki teče pod našimi

nogami, je reka življenja, ne vidimo njenega toka, ne vemo, od kod prihaja in kam gre. *Jaz sem slepec, ki išče pot jezika do vsega.* Ko ga vprašajo, iz katerih knjig jemlje te skrivnostne in modre besede, odgovori: *Vse besede so v meni, jaz sem v vseh besedah.* Ker je bilo takšnih definicij njegovega bivanja še veliko, se niso več trudili z razlagami, ampak so ga povabili, naj se jim pridruži na poti k svetim relikvijam v Köln in svetim tkaninam v Aachen. Zahvalil se je za povabilo in odšel v svojo goro, ki je bila vsa njegova hiša, romarji pa so se še dolgo pogovarjali o čudnem človeku, ki živi od besed in od božje milosti."

Danes ne živi več v svojem Kamnitem morju, hodi med ljudmi, kadar se vrača domov, ga najdemo v stanovanju, ki je zazidano v knjige. Piše mogočne knjige, ki nikoli ne bodo izšle, in vse knjige pišejo njega.

Tam v Šumavi, pripoveduje, kjer je zgoraj češko-avstrijska meja, tam je pod zemljo, v miceliju, kjer ni nobenih meja, šele zares doma, najbolj doma. Neka biologinja je tam odkrila mikroorganizem, ki ga svetovna znanost dotlej še ni poznala. V miceliju živi droben stvor, ki ga je mogoče videti le z najboljšim mikroskopom. Odkritje, ki je po objavi v neki ameriški reviji zbudilo veliko pozornost, se imenuje Avestina ludwigi. Avestine ludwigi ni lahko odkriti, pojavi se in se spet skrije v drugih organizmih za tisoče let. In teh tisoč let je, pomislite, za Avestino ludwigi kakor za nas en sam dan, nemara uro. Tu, v Šumavi, nad mejami, se je rodil njegov oče. In jaz sem, reče, besedni tihotapec, jaz sem Avestina ludwigi, počivajoča pod zemljo, v miceliju, skrita za tisoč let. Potem pridem na dan drugje, na Krasu. Micelij, to so njegovi zapiski, tisočeri listki, na milijone drobcenih črk, mravelj, Avestin na njih.

Zdaj je v Šumavi.

Na obronku gozda stoji človek, obsijan z zadnjimi žarki današnjega sonca. Zelena in temna gora se dviguje za njim, žarki, ki mu oblivajo visoko čelo, se počasi potapljajo v tolmun na dnu doline. Človek si popravi šal, ki ga dviguje pomladanski veter, dvigne obrabljeno usnjeno aktovko, ki leži v travi, še enkrat se ozre v dolino, potem dvigne pogled, upre ga v neznano daljavo, in reče:

Podoba je otroštvo besede.

To reče in se brez vsakih nadaljnjih besed spusti nekoliko navzdol po pobočju. Potem ga prečka, kajti prečkati pobočje je kot zibanje, ta človek ve, kako nas pobočja zazibajo, tako kakor zemljepis, kakor opis zemlje zaziblje zemljo samo. Potem se po lahnem pobočju spušča naravnost navzdol, zakaj na dnu doline ga čaka tolmun s svojo gladko površino in temnimi globinami. Čaka ga tudi zemlja z micelijem.

Lahko končamo. Malo nora zgodba. Takšne pišem zadnje čase. Če temu sploh še lahko rečemo zgodba. Vseeno dodajmo nekaj stavkov in poskušajmo razumeti.

Jean Giono v neki svoji zgodbi opisuje človeka, ki je sadil drevesa. Od svojega tridesetega leta do svoje smrti ni počel ničesar drugega. Preživel je se je s čredo ovac, ki mu je sledila od nasada hrastov do nasada brez, javorov in se čez desetletje vračala z njim do topolov, ki so medtem že zrasli. Svoje delo, ki ni bilo ne poslanstvo ne želja po koristi ali slavi, ki niti delo ni bilo, ampak naravno stanje stvari, je nadaljeval tudi med obema strašnima svetovnima vojnama, ko so se ljudje pobijali, celo nedaleč od kraja, kjer je sadil drevesa. Danes neke na jugu Francije šumijo mogočni gozdovi, za katere nihče ne ve in nihče ne pomisli, da jih je nekdo ustvaril. Samotni človek za svoje delo ni dobil nikoli nobenega plačila, nobene pohvale, nobene zahvale, nikjer ni nobenega spomenika. In čemu spomenik, ko pa njegovo življenje ni bilo posvečeno ničemur razen stvari sami, sajenju samemu po sebi, rasti zaradi rasti same.

In tako je s človekom, ki sem mu posvetil to zgodbo. Morda je res videti neverjetna in morda v njej včasih domišljija pobegne iz okvirov zdravega razuma, časa in prostora. Toda to je v naravi besed, kakor je v naravi dreves, da rasejo. Dolgo sem potreboval, preden sem razumel, da ta človek res živi besede, zanje in iz njih. Ne samo tiste, ki jih na zaprepačenje razumnih ljudi izgovarja v nenavadnih povezavah, ampak tudi tiste, ki jih brez prestanka zapisuje na drobne lističe, s katerimi se polni njegovo stanovanje. Ne te besede, ki jih išče, povezuje, sluti in premišljuje, ne one, ki jih zapisuje na ničemur namenjenih listkih, ne bodo nikoli njegov spomenik. Njihovi pomeni in skrita razmerja, ki jih samo on do kraja pozna, sluti in nemara razume, verjetno ne bodo

nikoli našli bralcu dostopne vezave romana, novele ali pesniškega cikla, nikoli se z njimi ne bodo ukvarjali na univerzitetnih seminarjih, ne bodo jih slavili na knjižnih sejnih in v zbranih delih ne bodo počivali na zaprašenih policah. Vendar se te besede, v to trdno verjamem, zapisujejo v nevidno obzorje, kakor vsako dejanje, ki je storjeno iz slutnje, iz, recimo: ustvarjalnega vzgiba, pa če se tega zaveda ali ne. On je, ki vidi, da beseda prihaja iz svojega otroštva, ki je podoba. *Podoba je otroštvo besed*. In to je slutnja iste rasti kot pri človeku, ki je sadil drevesa. Rasti, ki ni namenjena ničemur, ustvarjalnosti, ki ne rabi ničemur, razen sami sebi, ki preprosto je.

Zato tudi ta zgodba ni spomenik. Kako postaviti spomenik zraku, spomenik vetru?

Hodim vzdolž, mi piše na neki razglednici, hodim vzdolž, kam? Bi bilo bolje živeti – spet neviden – v zemlji pod mojim korakom, nekje pod mejami, v miceliju, kot Avestina ludwigi?

Zdi se mi, da tam, kjer živi Avestina ludwigi, ni več nobenih besed, in so kljub temu vse, vse hkrati in vsaka posebej. Vse je mogoče razumeti in nobene besede ni treba izreči. Kako živi Avestina ludwigi, ki izgine in je nevidna tisoče let, tega si skoraj ni mogoče več predstavljati, nemara tako kot tisti eremit in samotni učenjak, zazidan v knjige. Saj to je eno in isto bivanje, ki mu iščemo pot z jecljajočim jezikom in ubornimi besedami, ki jih imamo na voljo in z njimi skušamo razumeti tisto, kar je skušal razumeti eremit v skalah. Kar sluti človek, ki živi besede, in kar sama po sebi razume Avestina ludwigi.

To je slutnja, ki je ne bo mogla ujeti nobena zgodba in nobena pesem, slutnja o poti v predvednost, v izginotje, ki je hkrati bivanje, v zemlji pod njegovim korakom, v vonljivem in vlažnem miceliju, pod mejami, kjer se za tisočletja skriva neznanski drobec življenja, ki ima svoj mogočni smisel, kot Avestina ludwigi.

Ostanki zgodbe

Z mojega okna se vidijo luči železniške postaje, včasih veter prinese hreščeč ženski glas iz zvočnikov, ki napovedujejo odhode vlakov. Z mojega okna je videti tudi gladino nekega bavarskega jezera. In speče mesto pred dvesto leti, na katero padajo kosmi snega, mestni pisar, Scriba Communitatis, pa začenja pisati svojo veliko zgodbo o romanju in nenavadnih dogodkih in čudežih, ki so se pripetili na poti k skrinji Treh modrih. Zapiše si delovni naslov Romanje v Kelmorajn in zapiše prve stavke. In pri njih obstane. Pri njih obstanem, ubogi mestni scriba, kajti ostal sem tukaj sam in zapuščen, okrušek neke zgodbe, njen zasutek, ki se ne more nikamor premakniti. In zdaj sem res kot Kolumb, nenadoma obdan s samo zemljo. Ni mogoče pluti, ni mogoče na pot, nepremičen sem. Zdaj sem jaz mornar, ki je na svoji ladji obdan z zemljo.

... Bil sem zelo nezadovoljen, ko sem videl, da ne morem niti na sever niti naprej na jug in ne na zahod, ker sem bil od vseh strani obkrožen z zemljo ...

S tem stavkom se je vse začelo. Avtor si ga je podčrtal v različnih izdajah Kolumbovih dnevnikov. Ni mogel nehati misliti na Kolumba, ki iz morskega zaliva pluje po ustju neke reke navzgor, v neznani kontinent. Danes vemo, da je bil kontinent le otok, a kako bi Cristobal Colon to mogel vedeti. Nikjer ni več morja, Kolumb, obkrožen z zemljo. Mornar, obkrožen z zemljo, romar, vržen v ječo ali priklenjen na bolniško posteljo, pisatelj, ki ne more iz zgodbe. In tako sem nastal jaz, ubogi mestni šrajber. Vrnil sem se z zadnjega velikega romanja, na katerem so se zgodile neverjetne stvari, in v svojem mestnem stolpu jih bom popisal. Pogovarjam se z Bogom, pogovarjam se z Las Casasom, ki je obnavljal Kolumbovo potovanje in je bil prav tak scriba v svojem samostanu. Trenutek, ko se Kolumb zaustavi, obdan z zemljo, in premišljuje smisel svoje poti, trenutek, ko se z njim ukvarja Las Casas, in trenutek, ko mestni pisar začenja svoje poročilo:

"Poročam samo zato, ker vem več kot drugi."

Gospod Bog se ob tem stavku zgolj nasmehne, vem. Koliko pa je že bilo pisarjev, ždečih tam v mestnih stolpih, ki so si domišljali, da

vedo več kot drugi, več kot vsi drugi, koliko jih je bilo, ki so menili, da lahko prevzamejo za kratek čas vlogo Stvarnika, ko pišejo svoj večvedni tekst. O ti šrajber, se nasmiha, ti scriba uboga. Ampak ljubi Bog, rečem, jaz sem bil vendar priča, in nobeno poročilo ne vsebuje tega, kar imam povedati jaz, ne poročila v deželni glavarstvih in tudi ne tista v pisarni dvornega in državnega kanclerja. In kaj potem? se nasmiha ljubi Bog, samo nasmiha se, ne reče nič, kaj potem? Želim poročati, vzkliknem, želim pisati, kaj je bilo in kaj vidim s svojega stolpa, to hočem, kličem tja gor k ljubemu Bogu, ki je še više od mojega stolpa. Kdo ti brani, se še zmeraj smehlja, piši, poročaj. Samo nič si ne domišljaj pri tem.

Ja, to pa vem: nič si ne smem pri tem domišljati. Ubogi Scriba Communitatis, ki v noči, ko mesto spi, ko težki kosmi snega legajo na njegove strehe, začenja svoje pisanje, obdan z mestom, obdan z zemljo, samo zemljo naokrog. Na koga mislim, ko začenjam svoje poročilo? Na Cristobala Colona, nanj, ki je premagal vsa morja in potem ni vedel kam in kako, ko je po neki reki zašel med samo kopno:

... Bil sem zelo nezadovoljen, ko sem videl, da ne morem niti na sever niti naprej na jug in ne na zahod, ker sem bil od vseh strani obkrožen z zemljo ...

Tako smo bili ves čas obkroženi s samo zemljo tudi mi romarji, potovali smo po nebu, a bili smo samo zemeljski popotniki z nogami, zasajenimi v prst.

In če smo že pri tem, ljubi Bog, kaj pa je bil Las Casas drugega kot ubogi skribent, ko je tam v meniški celici zapisal prvi ponižni stavek: In nomine D. N. Jesu Christi. In nam je potem podal najbolj nenavadno poročilo o plovbah in odkritjih, o neznanih deželah, o rastlinah, živalih in pošastih, ki jih prej nismo poznali. In kaj je bil tudi sam Cristobal Colon drugega kot ubog pomorščak, ki se je nenadoma znašel sredi zemlje, sredi same zemlje. Zato si nič ne domišljam. Samo to je, da veliko vem. Bil sem namreč priča.

Bil sem priča najbolj nenavnim dogodkom in o tem hočem poročati.

In tu sem prvič obtičal. Tu se je začela moja nesreča.

Postal sem Scriba Communitatis, poklican sem bil k poročilu o

najbolj nenavadnih dogodkih, vse je bilo narejeno zato, da se začne moja zgodba. Obdan sem bil z mestom, kosmi snega so legali na njegove strehe. V nočni ustvarjalni uri, ko so se pred mojimi notranjimi očmi kopičili dogodki z romarske poti, zlata skrinja Treh modrih v Kölnu, ki smo jo imeli nenehno pred očmi, ki je plavala pred nami med krošnjami dreves in med oblaki. A iz množice dogodkov, ki so prihajali, ki so silili pod moje pero, nisem našel poti k zgodbi, k izhodu: Poskusil sem tako, kot mora kronist začeti.

"Zadnje romanje v Kelmorajn bi se moralo začeti, kot po navadi, 29. septembra, na god svetega Mihaela. Zaradi zbiranja škofijskih dovoljenj se je vse skupaj nekoliko zakasnilo." Ni bil dober začetek. To je začetek puščobne kronike, poročilo hladnega opazovalca, ki piše za škofijsko kroniko. Poskusil sem drugače.

"Romarji niso vedeli, da jih čaka ..."

In še zadnjič, čisto drugače:

"Zakaj potem sedim v mestnem stolpu in pripovedujem to zgodbo? Zato, ker je bil tisti hip, tisto oktobrsko noč, ko je duhovnik z izbranimi besedami opisoval zlato skrinjo Treh modrih v daljni kölnski katedrali, ker je bil takrat, ko so bedeli pri vigilijah in molili k podobam Kristovega trpljenja na stenah domače cerkve, trpljenja, za katerim so se napotili, ker je bil takrat, ko so sedeli pri zajtrku in s sladkim razburjenjem govorili o daljnih in tujih deželah, zato, ja, ker je bil takrat zaplet že na poti."

Zaplet, zaplet, avtor je hotel nemudoma opozorilo na zaplet. Toda če je hotel zaplet, potem tja v mestni stolp ne bi postavil kronista, ne bi ga obdal z mestom in ne bi bil pustil, da na strehe padajo kosmi snega. Kronist piše kroniko, ne zapletov. Zaplet je bil v tem, da so tisto leto romanja, zaradi številnih zlorab in nepravilnosti, prepovedali. Romarji, ki so odšli na pot, in jaz med njimi, za to prepoved niso vedeli. Novica o prepovedi nas bo dohitela, ko bomo že v dolini Rena in bodo na nas čakale hrastove ladje. Vendar smo hoteli naprej, k zlati skrinji. Premagati vse težave. Si pomagati s čudeži, nemara leteti. Človek hoče navzgor in naprej, za svojim pravih ali namišljenim ciljem.

Torej sem se uprl in nadaljeval po svoje:

"Leto je bilo 1776 in nič posebnega se ni dogajalo ne na zemlji ne

na nebu. Romarji, ki so se zadnji oktobrski dan zbirali pred cerkvijo, so bili preskrbljeni z vsem. Nič posebnega se ni moglo zgoditi. Nič posebnega se ni imelo zgoditi, pravi glavno poročilo. Za vodnika, ki so ga klicali tudi Vojvoda, je bil določen neki Mihael, močan možak z razmršeno rdečo brado. Njegove izkušnje z romanji so bile velike. Njegovo znanje o legendah in čudežih mogočno. Njegove oči strme in njegov glas globok. Leto je bilo 1776 in nobena krava na zemlji ni povrgla telička s tremi glavami in nobenih treh sonc niso videli ljudje na nebu, da bi rekli: aha, vojna bo, ali pa: glej, glej, konec sveta se bliža. Bilo je samo to, da so namesto 29. septembra, kot je bilo predvideno, odrinili na pot šele konec oktobra. Prejšnji večer so šli v procesiji v cerkev, tam se je opravila slovesna zadušnica z vigilijo. Zjutraj so romarji iz cerkve odšli vsak na svoj dom in s prijatelji zajtrkovali. Kot zmeraj, se je ves čas oglašal mrliški zvonček s stolpa. Bilo je namreč slovo, za nekatere, kot se je nasploh mislilo, za zmeraj. A tako se je mislilo samo nasploh, v resnici je vsakdo vedel, da se morda ne bo vrnil nekdo drug. On se bo vrnil. A tudi to ni bilo nič posebnega."

Ni bilo odobreno. Začetek kronike je bil zavrnjen. To je nekako glavno poročilo, je bilo rečeno. Vendar je zanimivejše vzporedno. Scriba je bil udeleženec, torej je glavno poročilo v ozadju, v ospredju so osebna doživljanja in opažanja. Torej tako:

"Vzporedno poročilo, ki ga piše scriba v mestnem stolpu mnogo let pozneje, pa pravi, da so se med vigilijami zgodile še nekatere stvari. V cerkvi je bilo tiho in s sten so odmevali nemi kriki s križevega pota. Drugod je z odsekane glave Janeza Krstnika cankala kri, Sveti Štefan je dvigoval roke pred kamenjem, ki so ga metali vanj, Sveti Sebastjan je bil preboden s puščicami, obraz Svete Marte je bil razbit z železnim kopitom, Svetega Bartolomeja so odirali, nekemu svetniku so iztrgali jezik in ga vrgli psom, Sveti Agati so odrezali dojki, Sveto Uršulo so pobili in z njo tisoč devic, Svetega Vitala živega zakopali, Svetemu Erazmu so stiskali mošnjo. Mihael s tehtnico, Mihael pa je potiskal Satana v pekel. Z bledimi obrazi smo opazovali sence trepetajočih sveč, ki so se premikale čez strašne podobe. In čeprav so mnogi zjutraj zatrjevali, da so imeli vso noč pred očmi zlato skrinjo Treh modrih iz

velike, kot hrib velike cerkve v Kelmorajnu, zlato skrinjo na oltarju, okovano z dragimi kamni in zlatimi, neskončno lepimi in neskončno skrivnostnimi podobami, smo vsi vedeli, da so tisto noč vigilij romarji preživeli v strahu. Strah pred neznano potjo, pred ljudmi in deželami, pred neznanim. Bilo je, kot bi vso noč gledali nekam čez, v neko brezno. Janez si je zakopal kodrasto glavo med lopataste roke, cerkovnik Boltežar je podrhteval v mrazu, ženske so jokale, rdečebradi Mihael je kot temna soha stal pod prižnico. Anki je od strahu postalo slabo in ob treh zjutraj se je onesvestila. Vedel sem, kaj je to: vrtoglavica pred neznanim, pred breznom nič. Še danes se čudim, zakaj sem pozabil na strah. Seveda nas je bilo strah. Vedrega Franceka je bilo tako strah, da je šel ven in zbruhal ob cerkvenem zidu vse žganje, ki ga je bil popil zvečer, še pred zadušnico."

To je bilo bolje, a proti moji volji. Vseeno sem se uklonil in nadaljeval. Videl sem jih, moral sem nadaljevati, čeprav sem že vedel, da bo ta reč obtičala. Ladja bo obstala sredi kopnega:

"In zdaj, šele zdaj jih vidim, kako prihajajo iz cerkve: rdečebradega Mihaela, ki bo zdivil ob neki hudourni vodi, ki bo hropel na kupu slame v hlevu, Janeza, ki bo plezal tja gor v nebo, Anko, lepo Ankico in njen obraz, ki bo otrpnil na neki stenski sliki v majhnem kraju ob velikem jezeru ... med gorami, sredi kristalne tišine."

A to ni bila več kronika. To ni bil več Scriba Communitatis. Ni bil Kolumb, obdan z zemljo v ustju neke reke. Ne bom več, sem rekel in odložil pero.

Obstal sem v svojem stolpu, obdan z mestom. Pripravljen, da odplujem v morje zgodbe, skozi viharje in čez lesketajoče se morske površine, na daljne otoke in skozi ustja rek navzgor v notranjost kontinentov. Da se požnem na pot, da vendar povem zgodbo o čudnem zadnjem romanju. A hkrati privezan, negiben, vsenaokrog obdan z mestom, na katero še zmeraj padajo kosmi snega.

Potem se je stvar dokončno zaustavila. Od mene so zahtevali nekaj, česar ni bilo mogoče storiti. Pojavila se je beseda, ki je ne poznam, ne razumem, nočem poznati in nočem razumeti. Jaz sem v mestnem stolpu, zuanj pada sneg. Tule pa zvoní telefon. Vzel sem pero in samodejno nadaljeval, vendar zdaj že po nareku, jaz s tem nisem imel več no-

benega opravka:

"Telefon je vztrajno zvonil. Pravzaprav je piskal. Včasih so telefoni zvonili, danes piskajo."

S težavo sem se prebujal. Bil sem potopljen v neko sanjsko tekočino, bila je voda nekega jezera, a ta voda je bila gosta, takšna snov, v kateri se človek komaj premika. Tekst, motna in težka voda besedila, v katero sem se potapljal. In dno je bilo obrnjeno, površina je bilo dno, dno je bila površina. Tekst mora doseči dno, sem rekel in slišal svoj glas, ki to govori, mora doseči dno: bolj ko se potapljamo vanj, bliže smo njegovi površini.

Na bregu je nekdo piskal, skozi gosto vodno snov sem ga slišal, senco piskača sem videl na bregu, skozi zrcalo površine. Zrcalna, svetla površina je bila gladina Starnberškega jezera. Tu sem nekoč preživel dva meseca. Pisal sem v stolpu, v pravem stolpu lepe vile v Feldafingu. In vsako noč se mi je sanjalo, da se potapljam kot tisti nori kralj in zgoraj ostaja svetla, obrnjena površina jezera. Bliže ko sem dnu, bližja je površina. Obrnilo se je, sem rekel.

Še naprej je piskal, telefon, seveda.

Vstal sem in skozi temo odtaval do male rdeče naprave, ki jo upravlja sam hudič. Pozabil sem ga izklopiti. Kadar pišem, ga izklopim, hudiča rdečega telefonskega. Ženski glas je rekel: Jože?

Ni Jože, sem rekel.

Nisi v bolnici? je rekla.

Nisem v bolnici, sem rekel. In nisem Jože.

Kdo pa je? je rekla.

Tukaj je Scriba, sem rekel, Scriba Communitatis. Stadtschreiber.

A tako? je rekla užaljeno. Pardon.

In sva hkrati položila slušalki. V temni veži sem obtipal žico in telefonski vtikač potegnil iz stene. Ampak je bilo že prepozno, škoda je bila že narejena, hudičeva ženska skozi hudičevo rdečo napravo je naredila luknjo tu noter. Obrnilo se je, dno in površina. Natura in princip sveta.

Stopil sem k oknu in ga na stežaj odprl. Luči Ljubljane so brlele skozi megleno noč. Od železniške postaje je prihajal osamljeni glas zvočnika, ki je sporočal odhode vlakov. En je peljal tja gor čez

Salzburg in München in Augsburg v Köln. O ljubi Bog, sem rekel, si videl, kaj se je sribentu ubogemu ob tretji uri zjutraj zgodilo? Gospod Bog se tudi ob tem stavku samo nasmehne, vem. On nikoli nič ne reče. To si, Gospod moj, storil nalašč, vem. Preveč sem si že domišljjal. Ampak oni bojo prišli tja, sem rekel. Ne morem jih pustiti tam v Westerwaldu. Tudi Ti, dobri Bog, jih ne moreš pustiti tam. Ali veš, da Anka vsako jutro naredi venec iz rož in zmoli petdesetkrat avemarijo, da bi ji bilo dano videti zlato skrinjo. Zaljubljena je, bila je v meniški celici s Simonom. Zdaj bo ... Nič ne rečeš, vem.

Ampak Tomaž Akvinski, on je to obrnjeno reč že zdavnaj premislil:

Če je princip vseh stvari zunaj sveta, potem bo moral biti skrajni cilj vseh stvari, da bo dobro, ki se najde, tudi zunaj sveta. Ob tej misli sem se, zmedeni Scriba, spravil s svetom in posteljo. Sanjalo se mi je, da so po vsej Istri že govorili, da so prišli hudiči v deželo. Prilezli so skozi tisto razpoko med nebom in zemljo. Opazili so jih na različnih koncih. Menda so prišli tudi v Ljubljano. Vsi z rdečimi telefoni v rokah in vsi sprašujoč po Jožetu. Ampak kako, sem mislil s tistim naporom, ki ga zmorejo samo sanje, kako so prišli? Ali z vlakom? Na železniško postajo? Saj to je čisto blizu.

Spomnil sem se na Anko, na Janeza, na Franceka, na Magdaleno, na očaka Jakoba, da, celo na Mihaela, na dvesto in več romarjev, ki sredi zimske noči ždijo sredi nemškega gozda in hočejo priti k skrinji Treh modrih. Podrhtevajo v svojih raševinastih oblačilih in se v mislih bližaju dnevu, ko bodo v Bonnu sedli na hrastove ladje in se slavnostno zapeljali v Kelmorajn, kjer jih pričakujejo z velikimi častmi.

Z velikimi častmi. Kdo pa še v času, ko zvonijo telefoni, čaka na romarje pri mestnih vratih z velikimi častmi. Tistega deželnega plemstva, ki spoštuje romarje, ni več nikjer. In navsezadnje je vmes prišla prepoved. Kölnski škof jo je dal nabiti na mestna vrata: vsakega tako imenovanega ogrskega romarja prijeti in poslati nazaj. Romarje iz naših dežel so takrat imenovali ogrske iz razlogov, ki jih tukaj nimam ne časa ne volje pojasniti.

Avtor je mirnega sribenta iz svoje zmede postavil v nevzdržen položaj. Težave ima, razumem, ponoči mu zvoni telefon. Svoje težave

hoče spraviti v tako lepo zamišljeno zgodbo. Vendar to ne bo šlo. Vsaj s tem pisarjem ne. Scriba Communitatis, ki se pogovarja z Bogom in Las Casasom, ki vidi romarje kot Kolumbove mornarje, ta ni tisti, ki bi jih spravljal čez nemške avtoceste. In ni tisti, ki bi sledil blodnim avtorjevim sanjam.

"Moramo naprej, je rekel Mihael. Z bakle, ki mu jo je nevarno blizu njegovega poraščenega obraza držal Francek, je smola cankala na pergamentni zemljevid, razgrnjen na kolenih. Pramen svetlobe mu je lezel gor pod romarsko kuto.

Pokazal je s prstom na karto.

Tu je Wupertal, je rekel. In tu je Köln. Zašli smo.

Se pravi, da moramo nazaj, je rekel Janez, proti Westerwaldu. Izogniti se moramo Lüdenscheida, je rekel Mihael. Tam nas lahko zgrabijo, imajo močno stražo."

Dobro, je rekel avtor, ampak kje je avtocesta. Kje imaš avtocesto, skribent zanikrni, rekel sem avtocesto. Avomobili hrumijo, žarometi jih splašijo, peklenščki drvijo skozi pokrajino.

Ljubi Bog, zakaj to dopuščaš? Kaj ima opraviti avtocesta z romarji leta 1776, kaj ima telefon opraviti z menoj, scribo. Prav, naj ima še avtocesto:

"Ustavili smo se ob kovinski ograji. Spodaj po široki cesti so hrumele in švigale luči in nas včasih osvetlile. Bili smo stisnjeni k žici kot kakšna čreda, ki je prišla do reke in ne more čez.

Kaj je to za en hudič? je rekel Mihael. Truma v raševinastih oblačilih se je še bolj stisnila skupaj."

A ni mu dovolj, še mu ni dovolj. Potem hoče, da poročam, kako romarico povozi avto, da zapišem v kroniko romanja, kako se z neidentificirano beračico ukvarja nemška policija. Romarji hočejo naprej, naprej, k skrinji Treh modrih, premagali bodo vse ovire. Ker ne morejo naprej, lezejo po Jakobovi lestvi v nebesa. Začnejo leteti, vidijo jih nad Frankfutom in Amsterdamom. Tam mislijo, da so Swedenborgovi hudiči, ki so jih opazili v severnih krajih. Nemška televizija dobiva poročila, novinarji se oglašajo: zastoji v prometu, stau, videli so jih v nekem motelu v Iperwallu, v Iperwallu je bil star romarski hospic, zdaj je motel, potem letijo po zraku, nizko nad avtomobili z romarsko

palico, švigajoče rakete, helikopter s kamero jih spremlja. Ankica in Janez se ljubita na varnem nadstrešku ... In v opravičilo te zmede, ki se je spočela v nesrečnem avtorju: to se je godilo v času, ko so ljudje še verjeli. Ko so doživeli močne in velike zgodbe. Ko so se dogajali čudeži in so po svetu hodili velikani. Scriba Communitatis pozna poti, pozna tudi vse legende in čudeže. Je hkrati tam in tu, je hkrati nekda in zdaj. Bratovščina – communitas potuje naprej, radio poroča, da so prišli hudiči v deželo. Le kako? Ali z vlakom? S svojega ljubljanskega okna v mestnem stolpu čez zasnežene strehe in med klici mestnih straž vidim železniško postajo. Vlaki vozijo v Köln.

"Nenadoma se je sredi trume turistov znašla množica kakšnih dvesto romarjev ... Bili so čudno opravljeni ... Ker se je bližal pustni torek, so ljudje mislili, da gre za skupino veseljakov ... in res so bili videti prav veseli ... Začudeno so se ogledovali, otipavali obleke ... Govorili so neki slovanski jezik ... Njihov tolmač je povedal, da so ogrski romarji in da pričakujejo, da jih bo mesto kljub krivični prepovedi lepo sprejelo ... čudili so se avtomobilom, vendar so rekli, da oni potujejo še hitreje ... Priča ... je videla nizko nad cesto leteti nekaj raketi podobnega ... bil je romar v dolgem plašču s kapico in dolgo zakrivljeno palico ... pobožnosti v cerkvi ... Povedati hočejo, da je bila prepoved Friderika ... krivična in nedostojna kölnskega nadškofa ... da gre za krivične ovadbe nekega Vida Fischerja iz Guštajna ..."

In potem:

Tako, kot so čudni veseljaki v starinskih romarskih opravah prišli, tako so tudi izginili. Menda so jih spet videli v Iperwalu, kjer so se prav veselo gostili ... Zaslišanje v Wupertalu. Na policijski postaji župnik Janez, neka prostitutka, Nemec, ki je povozil psa. In Turek, ki je že kaj zagrešil, saj je Turek. Prostitutka: bumsen, bumsen. Nemec: psi so samo za škodo. Prostitutka: bumsen, bumsen. Janez: kurba nemarna. Ozmerja tudi Turka. Antikrist, Bosanec. In potem? Potem so izginili. Kako? Verjame se, da so tako ljudje odhajali v nebo že mnogo poprej, po Jakobovi lestvi ... Neka slika vnebovzetja (v Hrastovljah?), slika, opis, kje ... umetnostni zgodovinarji menijo, da Krist, vendar bodo po mojem poročilu morali mnenje spremeniti ...

Avtorjeva domišljija je na žalost čisto podivjala. Nisem se več

znašel, vse je bilo obrnjeno na glavo. Res, vse se je obrnilo. Obrnilo se je, dno in površina. Natura in princip sveta. Tu se ni dalo nič več storiti. Za kronista, za scribo communitatis, ki v miru piše kroniko, ki ima čas, ki se vmes pogovarja z bogom, ki hoče imeti v zgodbi in stavkih red, zanj tu ni bilo več nobenega dela.

Če je princip vseh stvari zunaj sveta, potem bo moral biti skrajni cilj vseh stvari, da bo dobro, ki se najde, tudi zunaj sveta.

A kaj je bilo tu še dobrega? Nisem mogel in nisem hotel slediti. Povedati sem hotel svojo zgodbo, kroniko nekega romanja. Preveč so hoteli od mene. In ko sem se ob vnebovzetju dokončno uprl, se je stvar prelomila. Zapustil me je. V meni je zapustil osnutek neke zgodbe, ki ne bo nikoli napisana. Ostal sem v mestnem stolpu in dolgo sem čakal.

Zdaj ne čakam več, vem, da bom ostal tukaj v stolpu, kjer sem zaživel. Ostal bom zaprt v čačke neke mape, zaprt v datoteko nekega računalnika. Gledal bom kosme snega, ki legajo na strehe, in mislil na romarje, ki se odpravljajo na pot v daljno deželo, polno nevarnosti. Za zlato skrinjo, s strahom in upanjem v srcu. Z mojega okna se, žal, vidijo tudi luči železniške postaje, včasih veter prinese hreščeč ženski glas iz zvočnikov, ki napovedujejo odhode vlakov. Ljubljana spi in vlaki vozijo. Z mojega okna je videti tudi gladino nekega bavarskega jezera. In speče mesto pred dvesto leti, na katero padajo kosmi snega, mestni pisar, Scriba Communitatis, pa hoče pisati svojo veliko zgodbo o romanju in nenavadnih dogodkih in čudežih, ki so se pripetili na poti k skrinji Treh modrih. Nič več ne bo zapisal in nikamor se ne bo premaknil. Avtor je našel nekoga drugega, nekega čudnega sanjača, nekega nespečneža. Menda se tej bolezni reče insomnia. Kakor da nisem brez spanja tudi jaz, ki me je pustil tukaj, osnutek osnutka, začetek začetka. Obdanega s kopnim, ponavljajočega stavek, s katerim se je vse začelo:

... Bil sem zelo nezadovoljen, ko sem videl, da ne morem niti na sever niti naprej na jug in ne na zahod, ker sem bil od vseh strani obkrožen z zemljo ...